

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

ԼՐԱՓԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Լրագրիս միջոցով որ և իցէ մասնաւոր յայտարարութիւն տպել տվողը պէտք է վճարէ ամէն 4 տառի համար 1 կողէկ արծաթ:

Հրատարակվում է ամէն շաբաթ օր, մի մի թերթ. Տարեկան բաժանորդագրութեան գինն է 7 ռուբլի:

Ժ.Բ. ՏԱՐԻ

ԱՊՐԵԼԻ 49 1869 ԱՄԻ

№ 15.

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Ֆրանսիա. Patrie լրագիրը հաղորդում է, որ ընտրութիւնները օրէնստու ժողովի համար կ'սկսվին 30-ին և 31-ին մայիսի:

— 2-ին ապրիլի օրէնստու ժողովումը սկսվեցան վիճարանութիւններ, տէրութեան ելեմուից նախադէի վերաբերութեամբ, որոնք ստացան քաղաքական բնաւորութիւն: Վիճարանութիւնները սկսվեցան թիերի գեղեցիկ ճառով, որնոր զմայլեցնում է բոլոր ազատամիտ հրատարակութիւնքը: Պէտք է ասել, որ պ. թիերը այս անգամ էլ մեկնում էր իր հին բնարանը — այն է թէ պէտք է հաստատել ֆրանսիայի մէջ խիստ պարլամենտական կարգերը և ապացուցանում էր, որ կառավարութիւնը, մեթեւով ժողովրդեան սեպհական իրաւունքները, ցանում է բուռն յեղափոխութեան սերմեր: Այս էր ճառի բովանդակութիւնը: — Արքունի նախարարը մի առ մի ջրում էր յեղափոխական ատենադանի դանդաղները և պահանջմունքները և յետոյ իր կողմից անցնելով կառավարութեան գործողութեան եղանակին առաջիկայ ընտրութեանց միջոցին, սաստիկ յարձակեցաւ հակառակ կուսակցութեան պահանջների և վարմունքի վերայ, կուսակ-

ցութեան, որ նորա խօսքերով չէ ցանկանում ոչ յառաջագիծութիւն, ոչ ազատութիւն, այլ միայն աւերումն և քանդումն: Իսկ կառավարութիւնը, ընդ հակառակն, յարգում է թէ յառաջագիծութիւնը և թէ ազատութիւնը. զուր ասում են, որ նա է կառավարում ընտրութիւնները, նա միայն լուսաւորում է ընտրողներին, որ սոքա տեսնեն, թէ ուր է ճշմարտութիւնը և ուր ստութիւնը: Պ. Ռուէնը աւելացրեց, որ այժմ այս արդէն բաւական պարզած է և քաղաքացիք նահանգներում արդէն երես են դարձնում հակառակ կուսակցութեան փնտսկար ձգտումներից: Բայց պ. Ռուէի ճառի մէջ ամէնից նշանաւորն է նորա խաղաղասիրական գոյնը և յայտարարութիւնը, թէ կառավարութիւնը իրանից կախված բոլոր միջոցներով աշխատում է խաղաղութեան պահպանման համար: — Պ. Ե. Կ. հաւաստիքը, նկատում է այս առիթով Ind. Belge շատ յարմար է դալիս, որովհետեւ նորից աշխատում են հասարակութեան մէջ անհանգրստութիւն ցանկելու, պատերազմական լուրեր տարածելով, որոնք թէև ճշմարտութիւնից հեռու են, միայն իրանց ամբողջութեամբ և շարունակութեամբ վերջապէս փնտսակար ազդեցութիւն են անում հասարակութեան կարծքի վերայ: Արձակված զինուորների յետ

կանգնելը մանաւանդ, որոնք այժմ ծածկում են ֆրանսիայի բոլոր ճանապարհները, յարուցանում է շատ վրդովեչ լուրեր և կարծիքներ, թէև այս զինուորները կանգնում են միայն, գնդերի թուի պակասութիւնը լցուցանելու համար: Նա մանաւանդ այս լուրերը ներգործում են այն պատճառով, որ զինուորների անսովոր տեղափոխութիւնը և շարժումը, բոլորովին տալիս են ֆրանսիային երկրի կերպարանք, որնոր պատրաստ է պատերազմ սկսելու: Նոյնանման շարժումն նկատվում է և Ռէյնի միւս ափումը, մի կողմ թողնելով, որ երկու կողմից էլ զինաւորութիւնքը շարունակվում են նոյն եռանդով, և համաձայն շնորհակալ խաղաղութեան պայմաններին, որ ներկայ քաղաքականութեան առանձնութիւնն է — սահմանների բերդերը ստանում են ամենայն կարևոր պաշարները պաշտպանութեան համար, եթէ պատերազմը յայտնվելու լինի:

Թիերի ճառը ելեմուից նախադէի վերաբերութեամբ,

Ֆրանսիական օրէնստու ժողովի ընդհանուր նիստը սկսվեցաւ թիերի հետեւեալ ճառով, որ քաղուածքը ահա հաղորդում ենք.

Պ. Թիերը ասում է, թէ ինքը մտածում է կատարելու իր պարտքը թէ իր և թէ

երկրի առաջ, ընդունելով հաշուեցուցակը ղլխաւոր հիմունք իր քաղաքական հայեցումաճի համար: Նա չէ ուրանում նոյն յառաջադիմութիւնը, որնոր ունեցաւ վերջին ժամանակ ազատութիւնը, միայն միւս կողմից Զրանսիան յետ դնաց բաւական և չստացվեցաւ արտօնութեանց կատարելալ միջոցը, որ նա արդէն միանգամ կոչեց «հաշուարար»: Այստեղ նա յայտնում է իր կարծիքը այնպէս անուանեալ հին կուսակցութեանց վերայ: Անտարակոյս Նոքա — կան և են բնական հետեանքը բազմութիւ յեղափոխութեանց, որոնք պատահեցան Զրանսիայում 1789 թուականից: Բայց մի՞թէ այս պատճառով չէ կարելի դնել այս կուսակցութեանց մէջ միութիւն ընդհանուր, որ համապատասխան լինէր երկրի պիտոյքներին, պահանջներին, որոնք կարելի լինէր կորցնել ամէն հարստութեանց ժամանակ: Այս կապով օղակը, նորա կարծիքով, է ձգտում նը դէպքի այն կարևոր ազատութիւնը, որոնք նա այժմ կրկին համարում է. անձնական ազատութիւնը, ընտրութեան ազատութիւնը, պարլամենտական կառավարութիւնը: Եթէ կառավարութիւնը տալիս է այս արտօնութիւնները, հակառակ կուսակցութիւնը պէտք է ընդունէ նրանց պարզամտութեամբ և առանց որևիցէ ծուռ կարծիքի. պարզասիրտ և բանիմաց մարդիկ չպէտք է հետևին ցեղական նպատակներին, որովհետև այս կ'նշանակէր զոհել երկիրը որևիցէ մասնաւորի շահերին: Գուցէ ոմանք կրկնեն, թէ Զրանսիան արդէն վայելում է այս կարևոր արտօնութիւնները. Այ. սխալ է, անձնական ազատութիւնը մինչև ցայժմ մնաս է կրում բազմութիւ չարագործութիւններից, մասնաւոր հասարակաց ապահովութեան օրէնքի մի քանի կարգադրութեանց պահպանութիւնից: (Աղաղակ հակառակ կուսակցութեան բազմոցների վերայ): Տպագրութեան ազատութիւնը արաւ յառաջագիմութիւնների, որոնք չէ կարելի ուրանալ, միայն հրատարակութեան պատճառով եղած բազմութիւ դասերը, որոնք փոխանակեցին առաջվան զբոլշութիւնը, են նոյնպէս ազատ երկրին անյարմար և անփայլ երևոյթներ: Տպագրութեան օրէնքը, որ կարևոր է մեզ, պէտք է համառօտ լինի, մի քանի կարգադրութիւններ, հասարակաց բարոյականութեան պաշտպանութեան համար, թա-

գաւորի անձնի պաշտպանութեան զրկանքների դէմ և քաղաքացիների պաշտպանութեան համար զրպարտութեանց դէմ: Իսկ ընտրութեան ազատութիւն բոլորովին չկայ (աղաղակ), իսկ դորա տեղ կայ «հաշուարար» ինչից հաշուարարը և ուղղած խոյնի ընդհանուր իրաւունք և որովհետև քաղաքներին ուղղութիւն տալ ըստ կամաց չէ կարելի, աշխատում են նրանց ճշշել զիւղականների ձայների բազմութեամբ և ընտրութեան նահանգների կամաւոր տեղափոխութեամբ. այսպէս գործընդհանր, Մարտիլը ստիպում են ձայն տալու միասին է (Aix) քաղաքի և այլ աւանների հետ, որոնք նրանից 18 մղոն հեռու են գտնվում: Նեմը սպիպում են ձայն տալու Պօն — Սենտէսպրիի հետ, որ որ նրանից 18 մղոն է հեռու, Տուլուզը և Բորդօն հասարակութեանց հետ միասին, որոնք նրանից 24 մղոն հեռու են: Այս հանգամանքներով ընտրողութեան արկղը երկու օր մնում է առանց պահպանութեան կառավարութեան զործակատարների ձեռքումը (աղաղակ):

Սորա վերայ աւելացնելու է և այն մեծ ազդեցութիւնը, որնոր տալիս է կառավարութեան կենդրոնականութիւնը, միայն կառավարութիւնը այնպէս է գործ դնում նրան, որ այս ինքն ըստ ինքեան արդիւնաւոր սկզբունքը ապարդիւն և վնասակար է երևում: Սրանից յետ առնաբանը ապացուցանում է պարլամենտին տրված արտօնութեանց անկատար և թերի լինելը — այն է սկզբնաւորութեան պակասութիւնը, նախադասի կառավարութեան կողմից նշանակվելը, պահանջմանց իրաւունքի չափազանց սահմանափակութիւնը — և վերջապէս հասնում է այնտեղ, որ հարկաւոր է համարում պատասխանատու նախարարներ ունենալ — սկզբունք, որնոր նա ստիպված է շուտով թողնելու, որովհետև պատգամաւորների ժողովի մէջ սահմանադրութիւնը քննութեան ենթարկելը արգելած է:

Արքունի նախարար Ռուէ: Փոխանակ օրէցօր սահմանադրութիւնը դատապարտելու — արդէն լաւ է ուղղակի իսկական յեղափոխութիւն առաջ կոչել:

Պ. Թիերը. Մենք չենք ցանկանում յեղափոխութիւն, իսկ դուք նպատակւէք նորա առաջ գալուն:

Արդարութեան նախարար Բարօշը: Դուք քարոզում էք բոլոր ներկայ կարգերի կործանումն և ուրանում էք ձեր բոլոր անցեալը:

Պ. Թիեր: Եթէ պ. կնքապահին ցանկալի է ատենան հրաւիրել թէ իմ և թէ իր անցեալը, կարծեմ ինձ դժուար չի լինել այս համեմատութիւնը տանել (աղաղակ):

Առնաբանը վերջացնում է իր խօսքը այսպէս. Նայեցէք ձեր շուրջ. եղել է արդե՞ք աշխարհը երբ և իցէ այժմանից աւելի անհանգիստ և վրդովեալ. Ռվէ սանդձել երկրի այս վիճակը. Ոչ մենք: Ի՞նչ որոշումն կ'անէ Զրանսիան ապագայ դէպքերում. Չզիտեմ. Բայց եթէ ինձ ներվում լինէր խորհուրդ տալու, ես խորհուրդ կ'տայի խաղաղութիւն պահպանելու, որ Զրանսիան զէնք տունէր ոչ առաջ, քան թէ ստիպված կ'լինէր այն անելու անտանկի զրկանքներից, միայն այն ժամանակ նա կ'ունենար իր կողմումը համաձայնութիւնը ուրեմն և բոլոր աշխարհի բարոյական օգնութիւնը և պաշտպանութիւնը: Այն ժամանակ միայն երկիւղ չունենալ, Զրանսիան, որ մի առաւօտ նորա որդիքը կ'ստանան հրաման սահմանների մօտ երթալու: Եւ այսպէս, սերկայ հանգամանքներում ազատութիւն կ'նշանակէ այն, որ ոչ ոք բացի ազգից չ'պէտք է վճռէ խաղաղութեան և պատերազմի հարցը: Նորա իրաւունքը ազատութեան վերայ պարզ է, ինչպէս արեղահին: Այս նորա իրաւունքն է և մի նոյն ժամանակ նորա ամենաթանկ շահը — բուն նորա կեանքի շահը: (Շարժում մի, ջերմ ծափահարութիւնը ձախ կողմի բազմացների վերայ):

— Արքունի նախարար Ռուէն չէք դրում նում բաւական խօսք յայտնելու իր ցուակցութիւնը նորա վերայ, որն վեցամեայ օրէնատու գործունէութիւնից յետ, նիստի վերջին րոպէներում, չեն դադարել խախտելից սահմանադրութեան հիմունքը: Այն, դուք իրաւունք ունիք լուսաւորութեան յառաջադիմութեան համար, ազատ կարգադրութեանց զարգացման և երկրի մեծութեան համար խաղաղութիւնը անհրաժեշտ հարկուորութիւն է և կառավարութիւնը ամենայն միջոցներով աշխատում է նորա պահպանութեան համար: Բայց մի՞թէ դուք կարծում էք, որ ճառը, որպիսին այժմ իսկ տալիցաւ, ընդունակ է միթիթարելու օտար

Ա. Զ. Գ. Ա. Յ. Ի. Ն.

ազգերի նախանձու կիրքերը և ազդեցութեամբ յարգանք դէպի մեր երկիրը. (Հաւանութիւն): Այս չէ ճանապարհ դէպի յառաջադիմութիւն, այլ ճանապարհ դէպի յեղափոխութիւն: Սրանից յետ պ. Բուէն ապացուցանում է, որ Թիւրքի ցանկացած բոլոր արտօնութիւնները կան արդէն իրողապէս և կատարեալ կերպով: Անձնական ազատութեան վերաբերութեամբ, մի՞թէ կայսերութիւնը չի ջնջեց բանտարկութիւնը պարտքերի համար և չսահմանափակեց նախապէս բանտարկութիւնը: Հրատարակութեան ազատութեան վերաբերութեամբ, ատենաբանը գործ է դնում հին միջոցը — դնում է պ. Թիւրքին հակաճառութեան մէջ իր անցեալի հետ: Նոյնը ասում է և ժողովրդի բնորութեանց ազատութեանց համար թէ կառավարութիւնը կամենում է ոչ թէ ուղղութիւն տալ, ձայն ընդհանուր իրաւունքին, այլ միայն լուսաւորել նրան, պէտք է ուղիղ տեսնել — նա ունի բազմութեան հաւատարմութիւնը և ազգը, մանաւանդ զիւղականները, սրբութեամբ պաշտում են Նապոլէոնի յիշատակը: Աստվարութիւնը ասում է երկրին միայն ճշմարտութիւն և չէ խաբում նրան պնտուրագրութիւնը. և մաքսերը ջնջելու խոստումներով: Պ. Բուէն վերջացնում է իր խօսքը այսպէս. Եւրոքս նայելով ես տեսնում եմ, որ ներկայ կառավարութիւնը, ազատութեան յառաջադիմութեան համար աւելի գործ տեսաւ, քան թէ որեւիցէ այլ կառավարութիւն: Ի՞նչու: Երբ չհետեւաւ իր սկզբնաւորութեան կէտ բնորոշեց կարգը, որ հասնէ ազատութեան: Իսկ նոքա, որոնք սխալմ են յեղափոխութեամբ, հասնում են միայն անդունդի տփր: Այսպէս, երթանք առաջ մեր ճանապարհով, արիւթեամբ հետեւինք մեր հարցին և ոչ թէ խախտենք շինուածքի հիմքը. միաբանութեամբ աշխատենք երկրի յառաջադիմութեան համար: Աւելի արդարադատ ապագան կ'գնահատէ, որ մենք եղել ենք արդարամիտ և երկրին հաւատարիմ մարդիկ և դուք, իմ պարոններ, երբ կրկին կ'անդնէք ձեր բնորոշների առաջին, ո՞հ, ես հանդիս եմ և ապահով — դուք այն ժամանակ կ'հասկանաք, թէ ում կ'ազմում են խոհեմութիւնը և յառաջադիմութիւնը (երկարատեւ ծափահարութիւն):

Ամսոյ 14-ին կիրակի վանքի մայր և կեղեցումը կարգացվեցաւ. Նորին Վեհափառութեան Վաթողիկոսի ամենայն Հայոց կոնգրէր, որով Նորին Օհոթիւնը յայտնելով ժողովրդեան իր դիտաւորութիւնը, որ ունի Մայր Աթոռի եկեղեցու, սրբոց Հովհաննիսի և Գայիանեանց վանքերից, նոյնպէս և Աթոռի միաբանների սենեակների, տպարանի և ուսումնարանի շինութեան կամ նորոգութեան վերաբերութեամբ, որովհետեւ նոքա ըստ մեծի մասին խախտեալ և քայքայեալ են և կարօտ նորոգութեան, յորդորում է Հայոց ազգը իր նուիրատուութեամբ և տրովք նպաստամտոյց լինել յիշեալ շինութիւնները անելու համար, որով Աթոռը կարող պիտի լինի միայն իրան արժանաւայել փառքը ունենալ և Հայ ազգի նախաձեռնար աթոռին յարմար կերպարանք աւելցնելու միջոցները: Եւ յիշում է վերջին չորս դարերի մեր պատմութիւնը, ազգի անցեալ վիճակը, սուրբ աթոռի դրութիւնը, սոցա միմեանց հետ յարաբերութիւնները, միմեանց վերայ արած ազդեցութիւնները, երկուսի փոխադարձ գործողութիւնը աշխարհ ապացոյցներ են, որ սուրբ Աթոռը անշուշտ կարօտ է վերանորոգութեան, և պայծառութեան.

որպէս զի նա իր նախկին շքեղութեան, նախկին փառքին, նախկին ազդեցութեան հասնի, ժողովրդեան ջերմեռանդութիւնը և բարոյական կեանքը, մարդկային և հայութեան պարտականութեանց ճանաչողութիւնը վարդապետութեան համար այն ազգի մէջ, որնոր դրեթէ բոլորը մոռացել է հանգամանքների բերմունքով, որոնք, թէ աթոռը իր եկեղեցականներով թէ ազգը այն տեղ են հասցրել, որ միայն երկուսի փոխադարձ օգնութեամբ, երկուսի փոխադարձ միաբանական ջերմեռանդութեամբ և հաւատարմութեամբ, երկուսի փոխադարձ հարեւորութեամբ կարող են նորոգվիլ: Իւրաքանչիւրը իր միջոցը պիտի գոհ է, որը զբաւում, որը խելք, որը արհեստ, որը եռանդ, և ահա սոցա դումարը պիտի նորոգէ Մայր Աթոռի հնութիւնները: Ի հարկ է այս

փեմ գործի համար իւրաքանչիւր Հայն ջերմեռանդութեամբ և յօժար կամօք կնիւրէ իր լոմայն ըստ չափու կարեաց: Ոչ պահանջը և ստիպմունքը, այլ սէրը և միաբանութիւնն են կարի որ որեւիցէ գործի յառաջադիմութեան համար, յայտնի բան է յայտնի գործումը հարուստ և կարողն ամենից առաւել պիտի աշխատէ հասարակաց օգտի համար և նորաշահերը միայն աւելի առաջ ունենայ գործքով և իրողութեամբ, որով և այլք բարոյապէս կ'ստիպվին իրանց բոլոր ջանքերը և միջոցները գործ դնելու նոցա յառաջադիմութեան համար, այս առաջ կ'երեւէ հաւատարմութիւն դէպի միմեանց, իսկ հաւատարմութիւնը կ'ծնուցանէ սէր, որ մարդոց թեթեւեղում է ամէն զբուարու թեանց և նեղութեանց մէջ: Այսպէս ուրեմն, եթէ կամենում ենք, որ յաջողէ Վեհ. Վաթողիկոսի դիտաւորութիւնը վերոյիշեալ նորոգութեանց մասին, հարկաւոր է մասնակցութիւնը և գործակցութիւնը թէ եկեղեցականների և թէ աշխարհականների համահաւասար կերպով: Եւ ահա այս մասին շատ գեղեցիկ և ազդու ոճով խօսեցաւ սրբազան առաջնորդը տեղւոյս, ծաղկազարդի կիրակի օրը, կոնգրէրը կարգալիս, յիշելով ժողովրդեան սուրբ Եջմիածնայ նշանակութիւնը, և Վեհափառ Վաթողիկոսի վերոյիշեալ դիտաւորութեանց կատարման օգուտները, թէ սուրբ Աթոռի և թէ Հայ ազգի համար:

Թատրոնական խաղարկութեանց օգտաւէտութեան և ազդեցութեան վերայ խօսիլը աւելորդ է, որովհետեւ այնքան զբղեւէ այս մասին և խօսացվել, որ խիստ շատերին յայտնի է, նա մանաւանդ որ մինչև անգամ մերերից շատերը այս փորձով տեսել են և զգացել: Ինչպէս ամէն ազգերի մէջ, նոյնպէս էլ մեր մէջ թատրոնը առանց ազդեցութեան չէ մնացել (թէ և մեր մէջ շատ փոքր ձևով է եղել համեմատաբար): Անցեալ տարին երում Թիֆլիզի մէջ եղած ներկայացումների տպաւորութիւնները և ազդեցութիւնները անշուշտ մինչև ցայժմ էլ շատերը կրում են իրանց վերայ: Միայն ցուաւի էր, որ այլ և այլ արտաքին պատճառներից խանդարվելով հոյկական թատրոնը չկարողացաւ շարունա-

կել իր ազդեցութիւնը տեղւոյս Հայ Հասարակութեան վերայ. միայն այս տարի, ինչպէս երևում է գերասանական խմբի յայտարարութիւնից, զատկից մետ էլն պիտի սկսէ իր բարոյական ծառայութիւնը Հայ Հասարակութեան անկողն. և յիշատի յոյս կայ, որ լաւ տպաւորութիւն և ներգործութիւն անեն առաջնակայ Հայերէն ներկայացումները, որովհետեւ կրկնութեանց ժամանակ ներկայ գտանվելով շատերը, ընդհանրապէս մեծ յաջողութիւն տեսան և շատ գոհ մնացին, նա մանաւանդ, որ պիտան էլ (Արդիւնալ Ռեշելիօ) շատ ընտիր յօդուած է: Տարակոյս, չէլայ որ տեղւոյս Հայ Հասարակութիւնը, թողնելով իր անտարբերութիւնը, կ'ճանաչէ իր ընտիր սեպհականութիւններէից մէկն էլ, այն է Հայկական թատրոնը, և նորա շարունակութեանը և կատարելագործութեանը նախանձախնդիր կ'լինի, որով անշուշտ մասամբ իր յառաջադիմութիւնը ապահոված կ'լինի:

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն:

Երկնքից օրհնուած ժողովուրդ

Ձեզ և մեզ մեծ աւետիք, Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց:

ԱՅՍ ԲՆԶ մեծահրաշ սքանչելիք է ներկայանում այս օրուան օրս ընդհանուր մարդկութեան առաջը ու մասնաւորապէս քրիստոնեայ ազգերի 'ի մի սիրտ և 'ի մի հոգի հրճուեալ գումարտակների առաջը. — մարդոց վայրագ ու մոլի կրքերը իջեւ են, նախանձը, ատելութիւնը կոր 'ի գլուխ են եղած, անախառնութիւնը կանգ է առել յաւիտայս սահմանին վերայ, քոութիւնը ամօթի կ'հարկանի և այլ ևս միամիտները ահաբեկ անող փոքրոգին կեղծիքներ չեն մտնուայ, ազատութեան ժանիքները դադրած կ'տեսնուին. իսկ ամէն բանի փոխանակ էլ յաւերժական ուրախութիւն մի թագաւորած կ'երևայ ամբողջ տիեզերքին վերայ, եղբայրը սիրով կ'զգուէ եղբօրը և ճոխը զթով և սիրոյ համբոյրներով կ'մատչի աղքատին և հացի կարօտեալին: Աւ մարդկու-

թիւնն ուրեմն, իրան ամէն մէկ անհատին իւր բնական շրջանին մէջ իսկ տեսնելով՝ կազդո՞րած, հոգիացած կ'պճնուի ու կը պատրաստուի ամենաջերմաջերմ եռանդով մի ընդհանրական անձի, մի տիեզերական պատկերի, մի համաշխարհական սրտի և մի անհուն հոգւոյ գալստեան հանդէսը անելու ամենափառաւոր կերպով: Ի՞նչ, մի քէր Փրկիչը, մեր ամէնքիս օգնական ու ազատողը, մեզ ամենքիս կեանք ու անմահութիւն պարգեւող Յիսուս Քրիստոսը յարու-թիւն է աւելում, վեր է կենում գերեզմանիցը մահուան ու մեղաց աւարովը. խորտակում է վիճարդեան կափարիչը, քանդում է երկապալինդները, պատում է վարշամակը, արհամարհում է բոլորովին մահը, քամահում է նրա յաղթութիւնը, անարգում դժոխքը. Ո՛ր է մահ յաղթութիւն քո, ո՛ր դժոխք խայթոց քոյ՞. ահ ու դողն մէջն է գցում բոլոր ներկայ գտնուող իւր գերեզմանին հսկող պահապան զինուորներին. իսկ ինքը ուրախական ժպիտը երեսն առած, ճշմարտութեան և արդարութեան արխնով ոռոգուած յաղթութեան դրօշակը ձեռքն առած, սիգաճեմ քայլերով, յառաջ է գալի դէպի մեզ, իրան մարդասէր համբոյրներով, իրան յաւիտեական յոյսերով և յաւերժական քաջալերներով. Ի՞նչ. քաջալերեցարո՞ք, քանզի ես յաղթեցի աշխարհի՞ն: Աւ ԲՆԶ արդարեւ արդեօք սրանից. — ազատութիւն առ հասարակ ընդհանուր մարդկութեան 'ի խաւարէ 'ի լոյս. յանգիտութենէ 'ի գիտութիւն ճշմարտութեան՞: Էս է ահա այս օրուան սքանչելեաց մեծագործութիւնը, քրիստոնեայ եղբայրներ, այս մեծագործութիւնը, որ այս օրուան օրս ահի, սարսափի ու երկիւղի մէջն է գցում բոլոր հրէական Քահանայապետների և ծերակոյտների ժողովքը, որ ոչ այլ ինչ հնարք են որոնում, մէկ կողմից այս յայտնի ու իրաւացի ճշմարտութեանը չափ գնելու, ու միւս կողմից էլ իրանց ամօթը սքողելու համար, եթէ ոչ առաքեալներից մէկին բանալը գցելով, միւսին սովն ու ծարաւի մէջ թողնելով և երրորդին մեռցնելով: Այո, այսօր եկեղեցին սրբում է իրան տրտառալից աչքերը, ու վանքերը նորուց իրանց սաղմոսերգուաց պարբերում ու բարձրելոյ աթոռին արգասաւոր պտուղներ խոստանում: Ամէն տեղ,

ամէն վայրերում էլ սէր խաղաղութիւն և եղբայրութիւն քարոզվում:

Բայց մի և նոյն ժամանակ, քանի, քանի վշտեր, քանի, քանի տրտմութիւններ, սուգ, տառապանք կրել է քրիստոնէական սուրբ և անարատ եկեղեցին, տեսնելով, միևնոյն իւր արդարութեան ու ճշմարտութեան դաւթի մէջ, անիրաւ ու յամառեալ հրէական ժողովը, որոնք ուրանում էին ընդհանուր մարդկութեան ճշմարտութեան սկզբունքները: — Իսկ մենք կ'ասենք որ 'ի դուր էր Պաւղոսին երկաթեայ շղթաներին գերի անելը, Ստեփաննոսին քարկոծելը և 'ի վերջոյ 'ի դուր՝ Պետրոսին խաչի վերայ բեւեռելը: Ի՞նչ էին կոտորում խեղճ առաքեալներին. նոքա չէին կամենում կեսարի և Պոմպէոսի դերերը խաղալու —

հայտնի հասարակ հովուական ձայնով ահազին լեռներ անցնելով, անջուր կիզիչ անապատներ կոխելով կատարեալ մարդկութեան սկզբունքները սերմանում Յիսուսի յարութեան շնորհիւ: Յառաջ մատչենք փոքր ինչ ուշադրութիւն անելու առաքեալների բարոյական կեանքի վերայ և նրանց ժողովուրդի մօտ ունեցած յարաբերութեանց վերայ հարեանցի հայեցումա՞ծք մի անելու: Դ՛հա իբրեւ երթացէ՞ք ասում է Յիսուս իրան աշակերաններին. քաւրոցեցէ՞ք, թէ մերձեալ է տրեպայութիւն երկնից՞: (աւետ. Մատ. Գլ. 7): Այս արքայութիւնը երկրից չէ, այլ երկնից է, մարմնական չէ, հոգեկան է ինչպէս և Տէրը Ինչո՞ւ էլ յայտնեց, ուստի առաքեալների մէջ չենք նշմարում երբէք որ նոքա ժողովուրդին իրանց վերայ մի առանձին համարմունք ունենալու ցանկութիւն ցոյց տուած լինին երբ և իցէ. Դ՛հա այն է երկնքի արքայութիւնը՝ ասում են. իրանց անունը չեն տալի, չեն ասում թէ մօտեցիւ ենք:

այլ Դ՛հա մօտեցիւ է արքայութիւնը՞: Միւս կողմից յառաջ են գալի այժմէն իսկ Արևմտեայ Արևմտեայ քաղաքում առաքեալների ժողովուրդին ասած խօսքերը մի կողմ բժշկութեան համար, որին ժողովուրդը տեսնելով, բարձրացնում են իրանց ձայնը Արևմտեայ բարբառով և ասում Դ՛հա ասումք նմանեալք մարդկան՝ իջին առ մեզ: Աւ շուտով բառնաբասին Գիոս և Պաւղոսին էլ Հերմէս իրանց չափաւորանքի անուններն են տալի: Բայց այս լսելով բառնա-

բասր ու Պաւղոսը պատուում են իրանց շորերը, դուրս են վազում իրանց չորս կողմը պատող ամբողջ և աղաղակում. ի՞նչ. «արք՝ զի՛նչ գործէք զայս. մեք ձեզ նման կարեօք մարդիկ եմք. աւետարանել ձեզ յայդպիսի ունայնութեանց դառնալ յԱստուած կենդանի, որ արար գերկինս և զերկիր, և զծով՝ և զամենայն որ ՚ի նոսա՞: (Գործ. առաք. զԼ. ԺԳ. հմբ. 14):

Եթէ առաքեալները աշխարհի փառքին հեռու մարդիկ էին եղել, կարծեմ թէ դժուար չէր Պաւղոսի և Բառնաբասի համար ձայն չը հանել, կամ թէ չէ ամբողջի միջից չը դուրս գալ և իրանց շորերը չը պտտուել. միայն նորա համար որ ժողովուրդը չը հասկանայ թէ իրանք մարդիկ չեն, այլ յիրաւի իրանց Գիտ և Հերմէս չաստուածներն են: Բայց չէ, մարդացեալ Յիսուսից նորա ուրիշ տեսակ ուղղութիւն էին ստացել: Քրիստոսը հէնց սկզբից առաքեալներ ընտրելով այս խօսքերը նրանց կը առաջարկէ, որով ցոյց կ'ապ թէ իրան հետ եկողը, իրան հեռուողը աշխարհային բաներից ձեռք պէտք է վերցնէ, և միմիայն ճշմարտութեան համար արխան մշակ պէտք է լինի, որովհետեւ ինքն ճշմարտութիւն է և յարութիւն:

Տեսնում ենք ուրեմն, որ Պաւղոսը հանում է բոլորովին աշակերտների օրովից աշխարհային անկախութիւնները և փառքերը և միայն ճշմարտութեան և արդարութեան պակ է տալիս նրանց, և նրանով միայն պահում առաքեալների մօտ ունեցած իրան յոյները, իսկան իմ, կամ վասն աւետարանի: Ո՛հ, այս ի՛նչ խօսքեր են արդեօք, որ մեր տէրը հեղհեղում է առաքեալների սրբատումը: «Վասն իմ՞ տում է. բայց ի՛նչ է, ինքն, եթէ ոչ յարութիւն ՚ի մեռելոց, կենդանութիւն ՚ի մահուանէ, նորոգութիւն բարոյական: Բայց այս մահկանացու մարդու համար զգալի զգիւնքներից յետոյ էլ, բոլորովին յուսահատութեան մէջ չի ձգում նրանց. այլ, մի մեծ յաւանական երջանկութիւն խոստանում նրանց. «Եւ յաշխարհին, ասում է, որ զալոցն է, զկեանս յաւանականս ժառանգեսձիք»: (Աւետ. Մատթ. զԼ. Ժ. հմբ. 30):

Քրիստոնեաներիս ներքին մարդոյ խորին ուշադրութեան արժանի են նմանապէս և հեռուալ խօսքերը, որ Քրիստոս ասում

է իրան աշակերտներին նրանց աշխարհի մէջ կողմերը խրկելիս, յարութիւն և փրկութիւն քարոզելու համար. «Մի՛ ստանայք կ'ասէ, ոսկի և մի՛ արծաթ, և մի՛ պղինձ ՚ի գօտիս ձեր՞: (Աւետ. Մատ. զԼ. Ժ. հմբ. 9). և դարձեալ «Մի՛ պարկ ՚ի ճանապարհ, և մի՛ երկուս հանդերձս. մի՛ կօշիկս, մի՛ ցուպ: Զի արժանի է մշակն վարձու իւրոյ՞: (Աւետ. Մատթ. զԼ. Ժ. հմբ. 10):

Այս խօսքերից շատ պարզ երևում է որ Քրիստոս կամեցել է հանել բոլորովին աշակերտների մտքերից, որ նրանք հարստութեան, ու մեծութեան համար չեն ընտրուած, հասկա զիստաւորապէս դէպի առաքելութիւնը և Աստուածապաշտութիւնը դարձնելու մարդոց: Եթէ այս այսպէս է, ուրեմն առաքեալները ճշմարտութեան համար են ընտրուել, ճշմարտութեան մշակ են եղել, ճշմարտութիւն են տարածել, ճշմարտութեան մէջ ապրել և ի վերջոյ ճշմարտութեան և արդարութեան համար իսկ մեռել և զոհել իրանց անձը, որ հոգւով մեռածներին յարութիւն տան, Յիսուսի յարութեան շնորհիւ: Սա ուրեմն ճշմարտութիւն է, սա ուրեմն արդարութիւն է, իսկ ճշմարտութեան և արդարութեան դէմ, որպէս խթանի խտտ է ընդդէմ աքացել: Աւետ. մենք դարձեալ կրկնում ենք: Ի դուր էր Պաւղոսին երկաթեայ շղթաներին գերի անելը, Ստեփաննոսին քարկոծելը և Պետրոսին խաչի վերայ բռնուելը: Վասն զի այն ճշմարտութեանը, որ ընդհանուր մարդկութեան կենսական ուժոյ ամենազիւաւոր տարրն է, ոչ ոք չի կարող նրան չխոստովանիլ. և ահա՛ արեւմտաքուն էլ կարդացվում է նորա օրինաց թղթերը: Մէկ կողմից Սթէնքի Արիստաղոսը և միւս կողմից էլ - ոսմիական ատենական ժողովը, մէկը իրանց օրինաց զիրքը և միւսն էլ եկեղեցիի ճարտասանի վեմ՝ զրուածքները ու ձառերը, երկուսն էլ միասին մէկ կողմը դնելով իրանց այս տեսակ գեղեցիկ պարապմունքները, մէջ են բերում Պողոսի զրուածքները ու ձառերը, մեծ ախորժանօք կարդում նրան, ու լսում Քրիստոսի պատմութիւնը և ընդհանուր մարդկութեան աւանդած կասկածները:

Բայց կարելի է, քրիստոնեայ եղբայրներ, շատերին ընդհանուր մարդկութեան նահապետի Յիսուսի Քրիստոսի անտիկալ

յարութիւնը զարմանք թուաց, թէ՛ ինչպէս նա, որ անիծից խաչի վերայ բռնուեցաւ և իրան հեռուողներին անմիջեմար սոցոյ մէջ թողեց, յետոյ մեռելներից յարութիւն առաւ:

Նա, որ Եկեղեցւոյ և նորա որդիներանց սոցոյ և տրամութեան պատճառ էլաւ, ի՛նչպէս այժմ անվերջ ուրախութեան առիթ եղաւ:

Ո՛վ քրիստոնեայ եղբայրներ, Յիսուսի ծնունդը, ընդհանուր մարդկութեան ծընունդ էր դէպի մի նոր կեանք. Յիսուսի մրկրտութիւնը, էր նոյնպէս և ընդհանուր մարդկութեան մաքրվելու մեղքից: Բայց ի՛նչ ասենք Տիրոջ պայծառակերպութեան մասին՝ եթէ ոչ, որ այս էր - յանցաւոր մարդկութեան պատկերի փոխելը անմեղութեան պատկերի: Գէթսեմանեան պարտիզում Տիրոջ նեղութիւնները, անձկութիւնները, արտասուքները և ջերմ մահազուշակ քրտինքները՝ ընդհանուր մարդկութեան զղջման համար էին:

Էս ամէն ցաւերը տանելով՝ նա մարդկութեան փոխանակ խաչի վերայ բռնուեցաւ և այն փայտը, որ մարդոց համար տրամութեան և տանջանաց գործի էր փոխեց այն փրկութեան գործիք, երկրից դէպի երկինք գնալու սանդուղք: Գերեզման մանկելով՝ դաւաւոր ժամանակներից հետէ կալանաւորների արձակուրդ տուեց, մեղուցեալներին թողութիւն, իսկ իրան հաւատարիմների անվերջ ուրախութիւն: Եւ սրանից յետոյ յարութիւն տանելով զերեզմանից՝ աղաղակեց նա «Ո՛ր է մահ, յողթութիւն քո, ո՛ր դժոխք խաչից քո՞: Այսպէս կատարեց ամենայն ինչ իր յարութեամբ, յարութիւն տալով ամէնքին: Ահա՛ այսպէս քրիստոնեայ եղբայրներ, Յիսուսի բարձրագոյն նպատակը մարդկութեան յարութիւնն էր: Երկուսն էր ամենայն տնօրէնութիւնները բանի մարմնացելու մասին ուղղած էին դէպի մարդկութեան յարութիւնը, իսկ այս յարութիւնը միտք բերելով ասում էր իրան աշակերտներին Յիսուսը ուրախ ձայնով «Մերտութիւն մի ունիմ մկրտիլ և զխմբփութամ զի կատարեսցի՞. նոյնպէս յարութիւնը մօտալուտ տեսնելով՝ խաչի վերայ ձայնում էր. «Ամենայն ինչ կատարեալ է՞: Վասն որոյ և իրաւամբ զօլում է Եկեղեցին այսօր հրձուանաց ձայնով. «Քառք յարութեանդ, Ալէլուիա:

Ահա Գրիստոսի յարութիւնը այսքան բարեաց պատճառ եղաւ — փրկութեան և անմահութեան մարդկութեան, վայել է ինձ ուրեմն, պատանեկիս, որտի ուրախութեամբ տարփողելու քրիստոնեայ եղբայրներին յաբութեան լուրը ասելով «Ձեզ մեծ աւետիք, Գրիստոս յարեալ է մեռելոց»:

Ի վերջոյ ՚ի դէպ բոլոր քրիստոնեայ եղբայրներին, շնորհիւ հոգևոր արթուն հսկող հայրերի խաչի ճառը սովորողներին և Հայ եկեղեցական տաճարներում խմբեալներին. ՚ի դէպ, այն, ասում ենք բոլոր հայերին աղաչել նոյն յարուցեալ Փրկչին. չ'նուագացուցանել անձրև իմաստութեան, անձրև քրիստոնէութեան, անձրև Հայ ազգին ինչպէս այժմ դէպի մեզ, նոյնը և ապագայում դէպի համայն զրոհի հայկազունները, որ ինչպէս մենք, նոյնպէս և մեր յիսապայ Հայերը յաջորդաբար սովորելով խաչի ճառը և փառաւորվելով նրա արդասիրտով, ամէն առիթ ինչպէս այժմ ուրախ և զուարթ դէմքով, նոյնպէս և ապագայում միմեանց աւետարանենք մեծ աւետիքը — Գրիստոսի յարութիւնը:

Սուրբ Եւսեբիոս Սուրբ Եւսեբիոս Թեմակէսի:

15 ապրիլ 1869 ամի.

Թիֆլիզ:

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ր Դ Ա Վ Ա Ն

ԲԱՐՈՅԱՎԱՆ ԱՌԱՃՆԵՐ:

Աղա՛մ խաբուաւ դբախտից ընկաւ:
Ազնուի որդի, տաք հացի կարօտ:
Ածող հաւը կրկուան կը լինի:
Ականջով մէկ թան չի արժեր:
Ա՛ղն է պակաս, թէ մաղը:
Աղէկ (լաւ) մանուկն օրօրոցին է մալում (յայանի):
Աղջիկը կորել է, մէրը փութերի համար կը լայ:
Աղջիկը մեծանայ, մեծ փառքի տիրանայ:
Աղուէսի աղբերութիւն կ'ենեա:
Աղքատ իրիցուի քարոզը չի անցնիլ:
Ամէն իրան տունը, ոսկէ մեղուկ մեր տունը:
Ամէն ընչի մերը ձագ կը բերէ սորա (ըմպե- լեքների) ձագը մէր կը բերէ:

Անգղամի երեսին թքեցին, ասաց անձրև կը դայ:
Անտէր ո՛վս սրը գայլն է կերել:
Անուշ լեզուն օձը ծակից դուրս կը հանէ:
Աշխատանք մանկութեան, գաւազան ծերութեան:
Աշխարհը խելքով են կերել:
Աշխարհը շահով կը պտտի (մանգալ):
Աչքի չ'աեսութիւնը անձի կուտութիւն է:
Աչքը որքան որ մեծանայ, ունքից չի անցնիլ:
Աչք է, տեսնի, սիրտ է, կ'ուզէ:
Առանց Աստուած բան չի լինիլ:
Առանց խօրօզի (աքաղաղ) էլ լոյս կ'ենենք:
Ասողին լսող պէտք է:
Ասի որ լսես, չ'ասի որ խմանաս:
Աստուած մէկ է, հազար է ստեղծել:
Աստուած թշնամուս չ'այ:
Աստուած մանկութեան մեղքը երեսը չ'տայ:
Աստուած հազար ու մէկ ողորմութեան դուռն ունի, հազարը չ'բանայ, մէկը կը բանայ:
Աստուած մարդու ահը սրտից, ամօթն երեսից չ'տանի:
Աստուած երկար ձեռքը չ'կարճացնէ:
Աստուած մարդու իրան տեսածից չզրկէ:
Աստուած մէկ ձեռքը միւսին է հիմա՛ (կարօտ) չ'անէ:
Աստուած էղպիսիներին բոլ տայ, եղունկ չ'տայ:
Աստուած չարը խափանէ, բարին առաջնորդէ:
Աստուծոյ տուածը բարի է:
Աստուծոյ լուսը համի:
Աստուծոյ պահած գառը գէլը չի ուտիլ:
Արի մեր մէջէն (անտառ) սորվիր մեր փեշէն (արհեստ):
Աւել պակաս Աստուած հաւատարէ:
Բարեւ բարձրանց, արեւ ցածանց:
Բարեկամը շատ արած, ղօնախանէդ (հիւրանոց) մէկ արած:
Բերան չէ, տաճար է:
Բերանդ մինչև ականջդ հասաւ:
Բուրդի հօխն (3 ֆունտ) մէկ փարայ է:
Բոնութեամբ շունը որսի կուղարկես:
Բօսանձուն (պարտիզպան) սերմ չեն ծախել:
Գամղամու ձորը դարձաւ:
Իեղ գեղի վրայ կը լինի, տուն տան վրայ չի լինիլ:
Գէլերու չ'կերածը հօրը հոգու հաց տուեց:

Գիժ (յիմար) աղջիկը դիժ հարս կը լինի, դիժ հարսը, դիժ կնիկ:
Գիտնալը մարիֆաթ (շնորհը կամ պարծանք) չէ, պահելն է մարիֆաթ:
Գիւղինը որ քաղաք դնայ քարտերէն կը հաչէ:
Գլուխը չ'հաքած տեղը անձդ մի՛ կոխեր:
Դամու ըչու (երկաթագործ) տունը խաչերկաթ չի գտնուիլ:
Դանկին մի՛ նայիր, կոթին նայիր:
Դավայ (ուղտ) է ամէն մարդու դուռն էլ կը չոբի:
Դուռը մեծ բանալը հեշտ է, պղտիկցնելը (փոքրացնել) դժուար:
Դու էդ սաներբում կտաւ չունիս:
Եարանը (ընկեր) կարայ (վէրք) կը բանայ:
Ես աղա, դու աղա, մեր ջաղացը ո՛վ աղայ:
Ես քուն, բաղդս վարթուն:
Ես չեմ գիտեր իմ խաչի զօրութիւնը:
Ես զիտեմ թէ մարդ ես դառել, մի՛ ասեր դու լարթ ես դառել:
Երկու ժամին լուսարար, մէկին սևերես:
Էլի (ուրիշի) ձագը պատի ծակը:
Էն ձեռքը որ չես կարող կտրել, պաղէ, ձակախ դիր:
Էն էլ հէրիսի եղն էր:
Էշն որ չ'կերած խոտը ուտէ, գլուխը կուռչի:
Էշն ինչ է որ մութ տեղը դարի սուտէ:
Էս օրուայ էղուն էլ կայ:
Էս պատին էս ձեկին էլ է հերիք:
Էս օրուայ խօքը էղուցվայ կամուրջ է:
Էրուած սրտին մանանդ կը ցանես:
Էրնակ (երանի) էն տղին որ հէրը դժոխքը կ'երթայ:
Ընտանեաց խնամք չունեցողը ոչ յաբութիւն ունի, ոչ թողութիւն:
Թալանից, (զերութիւն կամ կողոպտումն) մալ (ապրանք) կը փախցնես:
Թաղած մեռելդ քեզից յառաջ տուն հասաւ:
Թէ որ ոտքիս տեղ կ'անեմ, տես, քու գլուխիդ ինչ կ'անեմ:
Թուղթը շուռ տուր (դարձնել) արասին կուլ տուր:
Ժեռ (ապառաժ) քարը լաւ է քան թէ անգութ սիրտը:
Ի՞նչ էն կապայ կը ձեւս:
Ինչ տեսել տեսիլ էնք, քօս հրեշտակ չէնք տեսիլ:
Լաւ է մորթու քան թէ որդու:
Լուծին լուծընկեր պէտք է:
Լուս էլած վախար (ժամանակ) էշը կը կորցնես:

Լուսնակն երգերից անցաւ :
 Լուսա լուսաւորի :
 Լ. օլօ, լօլօ, քրդի աղին էլ լօլօ :
Խելարի հացը խելօրի փորը :
 Խելքէ թելեւ, ոտքէ չափուկ (շտապ) :
 Խելք ունիս, շատ կապիս :
 Խիսիկիկ (փոքրիկ) ախտիկ ըրէ, վերջի բա-
 նին մահիկ ըրէ :
 Խողի գլուխը խալու (կապերա) վերայ զրին
 զլորեցաւ ցեխն ընկաւ :
 Խրատի կարօտ չէ :
 Խօք մէկ, Աստուած մէկ :
Մակ գգալի փորով մէկ ողորմի նորան :
 Ծեծը դրախտիցն է դուրս եկել :
 Ծիծը ծոցի մէջ կուլ կանէ :
 Ծովն անցանք, առուն խեղդվելու խօմ չե՞նք :
 Ծովն է ընկել ձեռքը փրփուրին է ձգել :
Կան 1 նստել մուտուրկան 2 կը հաչէ :
 Կանուխ ճամբահ (ճանապարհ), ելիօղը և
 թէզ (շուտ) կարգվողը չեն փոշմանիլ :
 Կարէն ի՞նչ տեսանք, որ կալաւորից ինչ
 տեսնէինք :
 Կայինք վերցնես, գող շունը կ'իմանայ :
 Կամ աղէտի հետ խօսել ես, կամ դարի
 հայ կերել ես, (իկենոյն է) :
 Կարօն ու վեց Մարօյն, Մարօն չ'ու վեց Կա-
 րօյն :
 Կանաչ ու կարմիր կենաս օխտը (7) պորտէս
 հեռու մնաս :
 Կառքը կոտորելէն վերջը ճամբահ ցուցնելն
 անօգուտ է :
 Կուշան անօթուն մանր կը բրդէ :
 Կուշա ձեռով անօթի փորդ զիր :
 Կուտէ որդին, կը վճարէ աղքատ հողին :
 Կրակը տակը լոյս չի տալ :
 Կօտը դուրս մի՛ չափեր :
Համբերութիւնը կեանք է :
 Համ խոտու 3 ժամէն ընկանք համ շինու-
 հայրու 4 :
 Հարուստ տանից աղջիկ առնելը դժուար է,
 պահելը հեշտ :
 Հարուստ դրկիցը (դրացի) մարդու օգուտ է :
 Հարկս հարկաւ որաց, պատիւս արժանաւ որաց :
 Հարսանիքը ինձ է պէտք, հոգու հացը հօրս
 ու մօրս :
 Հօգին առաւել է քան զմարմին :

Հողը խաբար չ'տանի :
 Հոր փորողը հօրը կ'ընկնի :
 Հօ կայ, ներս կը բերէ, հօ կայ, դուրս կը
 տանի :
 Զիւնը ձմրան նշան է :
 Զուաղեղի սիրուն թափ կ'օթը կը լիւզէ :
 Զուկը ծովումը բազար չի լինիլ :
 Զուկը ծովումը կը մեծանայ :
Ղուրդղուռանի (զիլի աւետարան) մի՛
 կարդար գլխիս :
 Զամբորդի երթալն իրայ ձեռն է, դառ-
 նալն Աստուծոյ :
 Զանձն ի՞նչ է որ ճենձն ինչ լինի :
Մահը մարդու ականջի յետեւն է :
 Մահն աչքս տեսայ :
 Մաղէն մանանեղ կը ջոկեմ :
 Մաղիանի աշկերտի պէս յետ կերթաս :
 Մալին որ տէր չ'լինի, զողործուն կը լինի :
 Մարդը քանի որ մեծանայ, ցաւը հեալ կը
 մեծանայ :
 Մանէ տօնին (ծննդեան), մանէ զատիկն, մի՛
 մաներ բարի (զոնկ) բարեկենդանին :
 Մենք ձեր կարասին կորկոտ չ'ունինք :
 Մեծ տուն, մեծ ցաւի բուն :
 Մեծի մէկ աչքը քօւ պէտք է, մէկ ականջը
 խուլ :
 Մեծ լոխայ (թիքայ) ուտելը մեծ լախրտոց
 (խօք) լաւ է :
 Մեծ մեծ խօսելով փաւ չի եփուիլ եղ ու
 բրինձ պէտք է :
 Մեծի խօքը ականջ անողի ոտքը քարին չի
 հանդիպիլ :
 Մեռանք ապրելով :
 Մզրախը (նիզակ) ջվալ չի հաւքիլ :
 Մէկ ուտողէն վախեցիր, մէկ չ'ուտողէն :
 Մէկը մէկով, երկուսն Աստուծով :
 Մէկ փոր հացը մէկ հօր հաց կ'կորցնէ :
 Մէկ տուն, մէկ շուն :
 Մէջը կ'ուտես զրաղը ման կ'ուզաս :
 Մթէն լոյս հանողը Աստուած է :
 Մինարի զլիւն 1000 բեռն կակալ (ընկոյզ)
 լից, մէկը չի մնալ :
 Մի՛ աւեր, մի՛ լսեր :
 Մինչև չ'գայ յետինը չի յեշուիլ առաջինը :
 Մշկին Մուշ գնաց, Աստուած իրա բանն
 յաջողէ :
 Մութ տեղը աչք կ'անէ :
 Մուկն է՛լ օրօճ կ'անէ :
 Մուկթայ (ձրի) պատանք, ոտքերդ երկա-
 րացուր :

Մուկն ընկած կարասը կը մուռտուէ (ապա-
 կանել) :
 Մսի ու եղունգի մէջ մի՛ մաներ :
 Մրէն հանեց, միջուրը ձգեց :
Նալ կանէ ամա (բայց) հալ կանէ :
 Նախիրը մտար, իշու ճակատը պաղեցիր :
 Շատ ապրողը շատ բան չի զիտնալ,
 շատ ման եկողը կը գիտնայ :
 Շունը տաշար մի՛ կապիր :
 Շնից մէկ մաղ քաշէլն, օգուտէ :
Ողորմին նորա գերեզմանովը լօք լօք
 անի :
 Ողորմի բրդողին, չողորմի խրթողին :
 Ոչ լաւին պատիւ և ոչ վատին անարգանք :
 Ոչխարի դմակը իրան բեռը չէ :
 Ոչ օրին խուկն ասած, ոչ աղին բլթ :
 Ո՞վ կուզէ իրա աչքի քօր լինիլ :
 Ո՞վ մեզ չար (կամենա) Աստուած իրան բարէ :
 Ուղողի մէկ երեսը սև, չառուղի երկուս :
 Ուշ եկաւ շուտ արընկեց :
 Ուշ արի՛, անուշ արի :
 Զափդ ճանչցի՛ր :
 Զամշիկ հատ հատ, մեղրիկ մատ մատ :
 Զեմ ուտեր ջերս (զրպան) ձգէ՛ :
Պապը հաղող կերաւ, թոռի ատամ-
 ները հարվաւ :
 Պատէ ընկնողը պատէ ընկնողի հալից (վիճա-
 կից) կը հասկընայ :
 Զաղացը կորցրել ես չախախտ ման
 կուզաս :
 Զուր ու ջաղաց դադրաւ :
 Զուր բերողն էլ է մէկ փառ (ջրաման կամ
 սափոր) կոտորոն էլ :
Սանդ ծեծողին թրխի կենես :
 Սիրուն նշանած, հարուստ աներանք :
 Սիւ չես կերել, սիրադ ինչու կը ցաւի :
 Սոխի անուշը չի լինիլ :
 Սուբաթանու (1) խաչը վրէժ :
 Սուտն ուտէ հաւի բուղը :
 Ստի մանգիլը (ընթացք կամ ասպարէզ)
 կարճ է :
 Վերջն է գովելի :
Տաշած քարը գետին չի մնալ :
 Տաշած է սիւնը, խելար կայ տունը :
 Տանձ էի հասայ, խնձոր էի կարմրայ :
 Տես ու յոյս է :
 Տնւր իշխանութիւն փորձէ հաւատ :
 1) Գիւղ Յաճկաբնակ Շիրակ գաւառում Օսմանեան
 տէրութեան հպատակ :

1 և 2 Գիւղեր են միմեանցից հեռի Կարինի նահանգում :
 3 և 4 Գիւղեր են Սինկաց վիճակում ճաթեւ վանքի մօտ

Տունը քեզ մնաց, բակը հաւերուն :
Տօն թէ զատիկ, խեն է հագեր շարէ շապիկ :
Տօտօն բապուջի (հողաթափ) սովոր չէ :

Յորեն հաց չենք կերել հմա արտի քո-
վից անցել ենք :

Յորեն հաց չունինք, բայց ցորեն լեզու ունինք

Փախչին էլ տղամարդու թիւն է :

Փորս էլաւ աչքերս մնաց :

Քամին մեռաւ ցրտին :

Քէհի վրայ լոյս է իջել, ով է տեսել, — Գղերը :

Քու ծառը ծարաւ մի՛ թողնել, ուրիշի ծա-
ռը ջրերէ :

Քու հացդ կուտես ուրիշի ղիպը (բամբա-
սանք) մի՛ աներ :

Քուր շին մահանայ կ'դնէ :

Քուր քօռին որ քօռ չ'ասէ, սիրտը կը պա-
տռվի :

Օձի ջրին հարամ չի աներ :

Օրը գայ բարին հետը :

Օրհնած է հա, օրհնած է չէ, անիծած է
հա ու չէ :

Յախճա՛յ Սարգսեան Փափախչեանց :

ՅԻՇԱՏԱԿ ՊԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆ

Նուէր սիրոյ իմ հարազատ եղբայր

ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ ՓԱՄԲՈՒԹՅԱՆՅԻՆ,

Ա՛յն դու, այս քանի՛ ամէ չափումես օտարի
հոգեր :

Այս քանի՛ զիշեր տանջուին նորանում ան-
խոնջ՝ քո կողեր,

Պա՛րուխտ, թափառիկ, ցամաք ու ծովեր
Օտար աշխարհի անսովոր հովեր
Դեռ չը ուսուցին քեզ սուրբ Հայրենիք
Մանկութեանդ զուարթ ու խաղաղ տեղեր :

Որի հողիցը գոյացար դու մարդ,
Որից զուրկ, կարօտ պանդուխտ ես արդ,
Որի մէջ խաղաց քո անմեղ որբան
Եւ սնար իբրեւ անդամ մարդկութեան :

Եւ ո՛հ, նորանում վարեցիր խաղաղ
Կենացդ լաստը ընկերների հետ,
Բայց արդէն միայն անտուն եւ վայրատ
Որպէս խեղճ ծիծառն տարագիր անհետ :

Տաներկու շրջան առան ցարդ տարիք,
Անթիւ փոք ձերի չեղա՛ր խաղաղք :

Տաներկու շրջան առաւ արտասուօք
Չարտասուցինք քո յիշատակ քաղցրիկ :

Մի՛թէ քարացուց սիրտդ օտարութիւն
Ուր զաւամեցաւ քո զուարթ մանկութիւն,
Եւ դեռ Հայրենեաց սրտամաշ կարօտ
Հարազատաց սէր քո սիրտ չէ՞ զգում :

Բայց դեռ անխորհուրդ եւ աննպատակ
Օտար օղի մէջ, օտար աստեղց տակ
Անհայր, ո՛հ, անմայր եւ անմանրիմ
Չափումես տարիքդ խորքում անյատակ :

Թող ուրեմն այսօր քո հարազատներ
Արտասուեն, որպէս տասներկու ամեր,
Եւ թող ծովանան աչքերի վտակ
Ի նոր նորոգել քո սուրբ յիշատակ :

Յախճա՛յ Սարգսեան Փափախչեանց :

Ի 29 փետր. 1869 ամի :

ԱՌԱՔԻՆԻ ԱՆՁՆ :

Առաւօտ, եղաւ դուրս եկայ տանից,
Մեղմ քայլափոխիւ հեռացայ գիւղից .
Գիւղի շրջապատ դաշտը դնացի,
Արաի մի ափում խորհել նսանցի :

Ծանր էր ինձ այն օր, յորում յու-
սահատ

Հաստատ միտքս դրի դիմել դէպ 'ի դաշտ .
Բայց ինձ կ'երեւէր թէ կայ հարկադիր,
Որ կ'ստիպէր զես դարձ, գնա՛, խորհի՛ր :

Դաշտումն եմ հաս, դող կալաւ անձիս,
Գլուխս բարձրացրի՛ բան չ'եկաւ աչքիս .
Միտքս սրեցի՛ դայն շատ գուլ գտայ,
Եւ ծանրութիւն մի եկաւ իմ վերայ :

« Իմ ծնող այս մայր զրկելու արդ ժամ
« Եկաւ, այժմ ուրեմն դէպ 'ի նա փութամ,
« Ինձ այսուհետեւ զուր է աշխարհում,
« Ասացի, ապրել եւ մարդկան խմբում . . . »

« Թող մահուան զրկում եւ 'ի սեւաւ դա-
գաղ

« Իջնեմ մեր գերշի ծոցը անյապաղ .

« Թող լերինք, բլուրք, դաշտք եւ արտօրայք
« Զիս եւ չ'իմտուն, եւ ոչ թաւ անտառք : »

Բայց շատ խաբուեցայ, այն չէր ինձ
մնում,

Յանկարծ զգացի ոյժ մի իմ անձում,
Իմ ծանր գլուխ, թուլացած ձեռքեր,
Շարժեցի, ելի, եւ բացի աչքեր :

Այլ սովորական աչացս տեսութիւն
Արդ ես ձեռնտու չ'էին իմ մարմնոյն .
Եւ սովորական մտաց քննութիւն
Ել պատկանելի չ'էին իմ հոգոյն :

Նախ երկրատես էր աչքս մարմնական,
Այժմ՝ երկնատես եւ խորհրդական .
Նախ երկրաքննին էր միտքս թմրած,
Արդ միայն խորհէր երկին եւ Աստուած :

Լսեցի մի ձայն որ այսպէս խօսէր,
« Արի՛, դու արդար, բաց է քո աչքեր,
« Հող, օդ, հուր եւ ջուր քեզ դաշտ հաւա-
սար,
« Զգիր, ուր իմ կամք, աչքդ արդարաբար : »

« Խորհի՛ր, միտքդ բաց, երկիրը քեզ մայր,
« Պարզի՛ր մտացդ աչք, երկինքը քեզ հայր :
« Երկրայնոց, քո խօսք՝ արդիւնաւոր ծառ,
« Երկնայնոց լիցի խնդութիւն արդար : »

« Քո խօսք քեզնից շատ առաջ կ'ընթանայ,
« Եւ միշտ հիմունք Աստուծոյ վերայ :
« Կանցնիս աշխարհքէդ, կ'ուզաս աստ յերկին
« Այլ քո ձայն գուշակ դեռ կ'ազդէ երկրին : »

« Արի՛ եւ գնա դէպ իմ ժողովուրդ,
« Աչքիդ առաջ առ ցաւ եւ նեղութիւնդ,
« Զարչարանք, հարուածք, մահ եւ գերեզման,
« Բայց անյուսահատ քարոզէ իմ բան : »

Արա՛յ Յախճա՛յ Փափախչեանց :

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Առաջիկայ շաբաթ օրը տօների պատ-
ճառով Մեղու Հայաստանի լրագիրը չի հրա-
տարակվիլ :

Հրատարակիչ Հ. ԷՆՁԻԱՃԵԱՆՅ

Խմբագիր Պ. ՍԻՄԵՕՆԵԱՆՅ.

Ի Տպարանի Հ. Էնֆիանեանց Բնկ.

Ի տան. Զիթախանց.

ДОЗВОЛЕНО ЦЕНЗУРОЮ 19 АПРѢЛЯ 1869 Г.
ТИФЛИСЬ.